

Найактуальніше

УДК 001:63(477)

© 2026

УКРАЇНЬСЬКА АГРАРНА НАУКА: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

І.В. Гриник¹, С.А. Володін²

¹доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН

²доктор економічних наук, академік НААН

¹Національна академія аграрних наук України

вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9, м. Київ, 01010, Україна

²ТОВ «Інститут інноваційної біоекономіки»

просп. Голосіївський, 96, м. Київ, 03040, Україна

e-mail: ¹prezid@naas.sov.ua, ²iiruaan@ukr.net

ORCID: ¹0000-0002-3652-8152, ²0000-0001-5930-0225

Надійшла 01.08.2025

Мета. Проаналізувати стан та обґрунтувати перспективи розвитку аграрної науки щодо підвищення науково-інноваційного потенціалу для реалізації стратегічних завдань агропромислового комплексу в аспекті забезпечення продовольчої безпеки держави й нарощування експорту агропродукції. **Методи.** Застосовували загальнонаукові та абстрактно-логічні методи побудови науково-інноваційних моделей, а також системний аналіз статистичних даних. **Результати.** Проаналізовано стан і проблеми наукового забезпечення високотехнологічної агропродовольчої сфери, пов'язаної з відновленням та інноваційним розвитком, потенціал і шляхи вдосконалення структури державної аграрної науки, формування платформи її розвитку на засадах державно-приватного партнерства. Доведено необхідність створення підприємницької інноваційної інфраструктури на базі аграрної науки. **Висновки.** Обґрунтовано необхідність розроблення концепції та стратегії інноваційного розвитку НААН, їх презентації на державному й міжнародному рівнях, проведення модернізації структури організації та управління НААН, посилення інтеграції з профільними науковими, освітянськими, міжнародними центрами. Потрібно забезпечити підвищення інноваційного потенціалу наукових розробок, їх затребуваність у виробництві й конкурентоспроможність на ринку, створити інноваційну інфраструктуру аграрної науки на платформі державно-приватного партнерства. Оновлена державно-приватна система створення та реалізації в агропродовольчому секторі конкурентоспроможної науково-інноваційної продукції дасть змогу НААН адаптуватися

до актуальних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва, забезпечити науковий супровід продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: високотехнологічне аграрне виробництво, державно-приватне партнерство, модернізація, науково-інноваційна система, стратегія розвитку.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202601-01>

Згідно зі Стратегією розвитку сільськогосподарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року [1], аграрний сектор ефективно інтегрувався у світову продовольчу систему й відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави і глобальних ринків продовольства в умовах економічної кризи, спричиненої війною в країні. Урядом затверджено стратегічні цілі й завдання щодо розв'язання проблем в агропродовольчій сфері, зокрема стосовно модернізації аграрного сектору на основі розвитку глибокої переробки сільськогосподарської сировини, запровадження циркулярної біоекономіки на основі знань. Передбачено створення дієвої системи трансферу технологій та їх упровадження у виробництво і переробку сільськогосподарської продукції, здійснення успішної комерціалізації наукових розробок, цифровізації й застосування штучного інтелекту для оптимізації бізнес-процесів і підвищення ефективності використання ресурсів.

Створення ефективної системи поширення сільськогосподарських знань та інновацій передбачає посилення інноваційної спроможності НААН, покращення доступу агровиробників до результатів досліджень, технологій, обміну знаннями й заохочення до їх використання, інтеграцію науки, освіти та дорадництва у високотехнологічний агробізнес. НААН має стати локомотивом інноваційного розвитку сільського господарства, сільських територій та всього продовольчого сектору.

Мета досліджень — проаналізувати стан та обґрунтувати перспективи

розвитку аграрної науки з погляду можливості підвищення її науково-інноваційного потенціалу для реалізації стратегічних завдань агропромислового комплексу із забезпечення продовольчої безпеки держави та нарощення експорту агропродукції.

Матеріали та методи досліджень.

Дослідження ґрунтуються на науковій базі та досвіді впровадження в систему аграрної науки моделей і механізмів ефективного функціонування й інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в конкурентних умовах міжнародної інтеграції, реформування структури НААН за інноваційною моделлю, інтеграції науки і бізнесу на засадах державно-приватного партнерства.

Використано концептуальні положення методології наукової діяльності та оцінювання отриманих результатів, моделей і механізмів інноваційної економіки, розроблені у 2016–2025 рр. у ТОВ «Інститут інноваційної біоекономіки». Автори дотримуються думки, що наука створює нові знання, науково-технічні розробки (новації), наукомістку продукцію, які дають уявлення про навколишнє середовище, методи і засоби виробництва та споживання, обґрунтовують необхідність їх покращення. Це гуманітарна функція науки. Водночас сучасна наука, зокрема аграрна, є джерелом постачання в аграрні екосистеми інновацій у вигляді генетичних ресурсів, технологічних і технічних засобів, виробничих та дорадчих послуг. Це економічна функція науки (має назву «економіка знань»). Щоб підвищити ефективність упровадження наукових

розробок у вигляді затребуваних виробництвом інновацій, наука має вибудувати систему взаємовигідного партнерства з бізнесом за підтримки влади, створивши підприємницьку трансферну інфраструктуру, яка замовлятиме і розповсюджуватиме науково-інноваційні розробки на підприємницьких засадах.

Для проведення дослідження застосовували загальнонаукові та абстрактно-логічні методи. Узагальнено результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, виконано системний аналіз статистичних даних стосовно досвіду впровадження в аграрній сфері інноваційних моделей розвитку, які працюють на основі наукових знань та інноваційних практик.

Результати досліджень. В умовах воєнної та повоєнної кризи, руйнування економіки на перший план виходять питання розбудови України, відновлення аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки держави, її експортного потенціалу. Вітчизняна аграрна наука, попри обмежені ресурси, втрату значної частини дослідно-експериментальної бази і кадрів, зберігає науково-інноваційний потенціал, має у своєму розпорядженні високопродуктивні сорти, породи, технології, які можуть стати основою відродження стабільного аграрного виробництва в галузі та регіонах.

Актуальними завданнями аграрної науки є створення і практична реалізація ринково адаптованої системи просування науково-інноваційних досягнень установ НААН на кластерних засадах державно-приватного партнерства з широким колом сільськогосподарських виробників, переробних і комерційних компаній, замовників та інвесторів наукомісткої продукції. Маючи значний науковий потенціал в умовах недостатнього державного фінансування, наукові установи потребують підприємницьких механізмів реалізації затребуваних ринком наукових розробок через інтеграцію з бізнесом інноваційно-інвестиційну

інфраструктуру замовлення і розповсюдження наукових розробок, вирощування, перероблення та реалізації наукоємної продукції.

Питанням розвитку в Україні аграрної сфери на інноваційній основі присвячені праці багатьох вчених-економістів, спрямовані на визначення проблем сталого розвитку агропромислового комплексу та сільських територій [2–8]. Після 2022 р. дослідження корегуються в напрямі подолання економічної кризи, що виникла через військову агресію РФ, прискореної інтеграції України в Європейський економічний простір і світову продовольчу систему з урахуванням викликів, що заважають розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану [9–11]. Значна увага приділяється проблемам інноваційного розвитку аграрного сектору [12–14], зокрема стану аграрної економіки, оптимізації структури та механізмів секторального управління і менеджменту аграрних підприємств. Однак тема створення та впровадження затребуваних аграрним виробництвом і ринком інноваційних рішень висвітлена недостатньо.

Вивченню інноваційного потенціалу науки [15–19] та освіти [20–23] приділяли увагу представники різних економічних шкіл, намагаючись знайти оптимальну модель передання знань, затребуваних ринком. Дослідження вчених-аграріїв стосуються пошуку шляхів підвищення потенціалу наукоємної аграрної сфери, забезпечення аграрного сектору конкурентоспроможними інноваціями [24–26]. Реформуванню аграрної науки на інноваційній основі присвячені роботи вчених НААН [27–33]. Усі вони свідчать про те, що для розвитку науки потрібна державна підтримка, а прогрес національної економіки неможливий без ефективної науки. В умовах дефіциту державних коштів ресурси для подальшого розвитку слід шукати в площині співробітництва науки і бізнесу

Рис. 1. Інноваційна агроекосистема наукоємної аграрної сфери

на засадах державно-приватного партнерства, входження в Європейський дослідницький простір, на міжнародні майданчики підтримки сталого розвитку агропродовольчих систем.

Розглянемо подану на рис. 1 схему інноваційної екосистеми ринку технологій агропромислового комплексу, в якій визначено основні чинники, що впливають на формування і функціонування ринку агротехнологій:

- державна інноваційна політика, яка встановлює законодавчі й економічні умови формування та функціонування ринку в загальнодержавному галузевому і міжгалузевому сегментах;
- регіональна смартспеціалізація, що визначає умови виявлення і підтримки унікальних конкурентних переваг агро-регіонів, стимулювання розвитку на основі інновацій;
- інноваційна ринкова інфраструктура, що забезпечує перетворення передових наукових розробок у потрібні ринку інноваційні продукти (селекційно-технологічні ресурси, технічні й організаційні

рішення, послуги щодо їх застосування) та їх упровадження у виробництво;

- торговельно-логістична інфраструктура, яка є замовником наукомісткої та товарної агропродовольчої продукції, постачальником на ринок матеріально-технічних ресурсів, сегментом із надання різних послуг.

Отже, програма діяльності та розвитку будь-якого суб'єкта екосистеми — наукової установи, аграрного виробника чи промислового підприємства — має враховувати взаємозв'язок з іншими сегментами системи, зокрема можливість доступу до фінансів, інфраструктурних об'єктів і послуг, галузевих асоціацій та дорадчих мереж.

Економічна система працює за принципами економічних відносин її учасників. Представники інтелектуальної сфери — науковці, освітяни, дорадники — беруть участь у створенні та просуванні комерційно привабливих і соціально значущих інновацій у співпраці з представниками агробізнесу. Державна регулятивна політика, підприємницькі механізми сприяють

Рис. 2. Модель інноваційного розвитку АПК

діяльності та розвитку інноваційної екосистеми. На таких принципах побудовано (рис. 2) модель інноваційного розвитку агропромислового комплексу (АПК).

В основу моделі інноваційного розвитку АПК покладено стратегічні завдання «Покращення доступу до досліджень, інновацій» та «Посилення інноваційної спроможності НААН» [1]. Основними компонентами цієї моделі є:

- державна підтримка інноваційного розвитку, що здійснюється на законодавчій базі з урахуванням механізмів регулювання ринку технологій, формування й фінансування замовлень на інноваційні технології та продукцію; важливою функцією державної підтримки є стимулювання і контроль інноваційних процесів;

- інноваційний потенціал науки (академічної, освітянської, відомчої, приватної, зарубіжної), яка працює за адаптивною до ринку системою продукування розробок із високим інноваційним потенціалом, спрямована на розв'язання актуальних проблем АПК, потребує здійснення заходів щодо підвищення ефективності наукових розробок та їх упровадження;

- інфраструктура наукоємного ринку, яка є визначальною ланкою в просуванні інноваційних технологій від науки до виробництва із залученням в інноваційні проєкти інвестицій; оскільки державою задекларовано, але не протимуювано розвиток парків, інкубаторів, інноваційних центрів, кластерів, венчурних фондів, ринок інновацій часто працює стихійно та контрпродуктивно;

- високоєфективне агропромислове виробництво, що характеризується наявністю інноваційно активних інвестиційно привабливих агропідприємств, спроможних нарощувати випуск інноваційної та товарної продукції з доданою вартістю, затребуваної на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Модель працює за циклічною схемою. Пріоритетним напрямом державної інноваційної політики щодо розвитку наукової сфери, ринкової інфраструктури, аграрного виробництва є підтримка наукового сегменту. Сьогодні в усіх міжнародних, національних галузевих і регіональних стратегіях постає питання розвитку за інноваційними моделями.

Водночас декларуються, але не завжди створюються дієві механізми продукування та розповсюдження високоякісних інноваційних технологій. Вітчизняна наука без державної підтримки не спроможна довести наукові розробки до рівня конкурентоспроможних інновацій, надати дорадчий супровід їх упровадженню у виробництво. З цієї причини вітчизняний ринок заповнюють іноземні технології, які застосовуються агрохолдингами, компаніями-дистриб'юторами без проведення належної експертизи й оцінювання якості, екологічних і соціальних наслідків. На ринку технологій має бути здорова конкуренція з функцією контролю держави і громадських організацій та експертною функцією науки.

Слід ураховувати, що, функціонуючи в умовах воєнних дій, АПК стикається з низкою точок уразливості: складністю проведення сільськогосподарських робіт у зоні конфлікту; часткового блокування експорту агропродукції; проблемами збуту на внутрішньому ринку; руйнуванням інфраструктури виробництва і перероблення сільськогосподарської продукції та продуктів харчування; погіршенням забезпечення матеріально-технічними ресурсами; підвищенням собівартості продукції.

Одним із напрямів забезпечення стійкості продовольчих агросистем є поєднання зусиль партнерів від науки й виробництва в межах територіальних громад і галузевих об'єднань. Аграрна наука має адаптуватися до нових викликів в агропродовольчій сфері, налаштувати свій потенціал на подолання точок уразливості та забезпечення стійкості агропромислового виробництва відповідно до визначених державою стратегічних пріоритетів.

Для біологічної науки загалом, а також для напрямів землеробства й рослинництва важливо актуалізувати прикладні дослідження і розробки з урахуванням нових агрокліматичних реалій

виробництва, які можуть бути застосовані у кластерних моделях циркулярної біоекономіки. Науці та бізнесу потрібна спільна технологічна база, яка не тільки забезпечує розповсюдження наукових знань, а й створює можливість постачати у виробництво необхідні біоресурси і біотехнології.

Аграрна наука має використати наявний науково-виробничий потенціал. Станом на початок 2025 р. у системі НААН функціонували:

- 6 наукових відділень, 82 наукові установи (в них працювали 5,4 тис. осіб, зокрема 2,8 тис. науковців), 200 дослідних лабораторій, банки генетичних ресурсів і мікроорганізмів;

- 91 дослідне господарство з 276,7 тис. сільськогосподарських угідь, 67% забезпечення виробництва насінням, до 50% селекційно-плеєвими ресурсами, 150 демонстраційних полігонів.

За несприятливих економічних і політичних умов, недостатньої підтримки з боку держави кількість наукових установ упродовж 1991–2024 рр. зменшилася з 98 до 82, чисельність наукових співробітників скоротилась із 7,1 тис. до 2,8 тис. осіб, а кількість державних підприємств — з 223 до 91. Загальна площа землекористування у віданні НААН зменшилась із 707 тис. до 276,7 тис. га. Продовжує скорочуватися науково-виробнича база НААН. І це стало результатом не тільки окупації та воєнних дій. Особливістю аграрної науки є те, що вона потребує значних земельних і майнових ресурсів для забезпечення якісних досліджень у різних ґрунтово-кліматичних зонах України. Тож обезземелення наукових установ НААН є кроком до знищення галузевих і регіональних наукових осередків, поглиблення забезпечення аграрне виробництво якісним селекційним матеріалом, його оздоровлення технологічними ресурсами, технічними й агрохімічними засобами ведення сучасного сільського господарства.

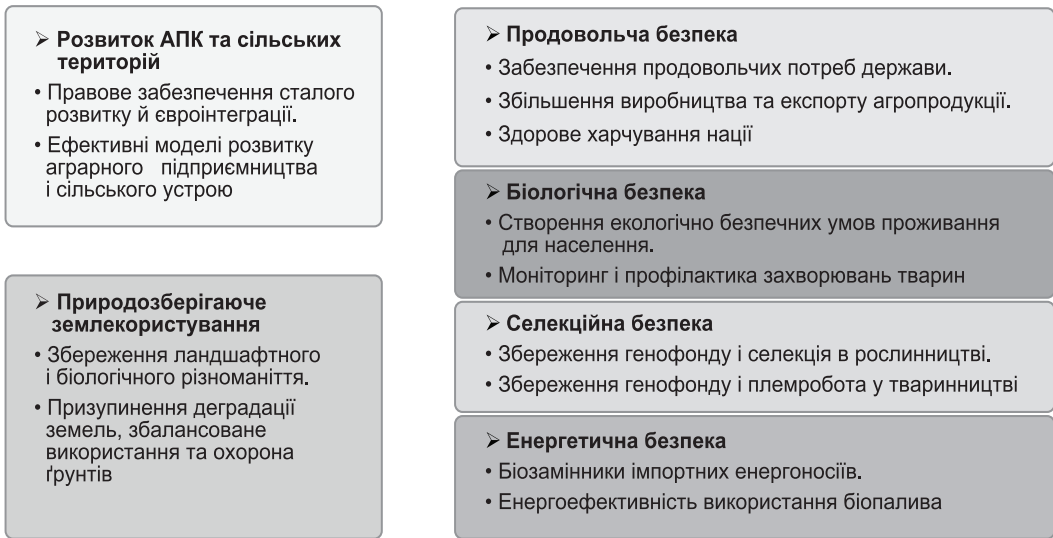

Рис. 3. Пріоритетні завдання аграрної науки

Розвитку аграрної науки також не сприяють:

- обмежене фінансування, яке наразі не перевищує 50% потреби (матеріальна база не оновлюється, оплата праці науковців є низькою);

- невисока ефективність упровадження у виробництво наукомісткої продукції, відсутність власної мережі сільськогосподарського дорадництва, комерціалізації інновацій (наука — виробництво);

- недостатньо потужна експериментально-виробнича база, яка не забезпечує потреби науки в апробації розробок і їх розповсюдженні на ринку, наповнення спецфондів для самофінансування наукових досліджень і впроваджень.

Та попри всі ці проблеми аграрна наука продовжує виконувати пріоритетні завдання (рис. 3) з розвитку сільськогосподарства і сільських територій, запровадження природозберігаючого землекористування, забезпечення продовольчої, біологічної, селекційної, енергетичної безпеки держави.

В умовах дефіциту державних коштів важливим напрямом підтримки розвитку аграрної науки є розширення

міжнародного співробітництва в науково-інноваційній сфері. У системі НААН проводяться заходи щодо розширення міжнародного співробітництва (рис. 4), що стосуються збереження банків генетичних ресурсів рослин, тварин, штамів мікроорганізмів. Академічні установи активно долучаються до міжнародних програм і гуманітарних місій, інтегруються в Європейський дослідницький простір.

Проте для забезпечення належного рівня наукового потенціалу титанічних зусиль недостатньо, аграрна наука не може вижити без цільової державної підтримки. Сьогодні 90% державного фінансування йде на зарплату наукових працівників. Попри важливість фундаментальних досліджень, аграрна наука особливо цінується своїми прикладними результатами — новими сортами рослин, породами тварин, агротехнологіями, біопрепаратами.

Треба чітко усвідомлювати, що призупинка ведення вітчизняної селекції та насінництва, як і племінного тваринництва, сьогодні — це мільйони гектарів незасіяної ріллі завтра через елементарну відсутність насінневого матеріалу, знищене тваринництво, яке й без того

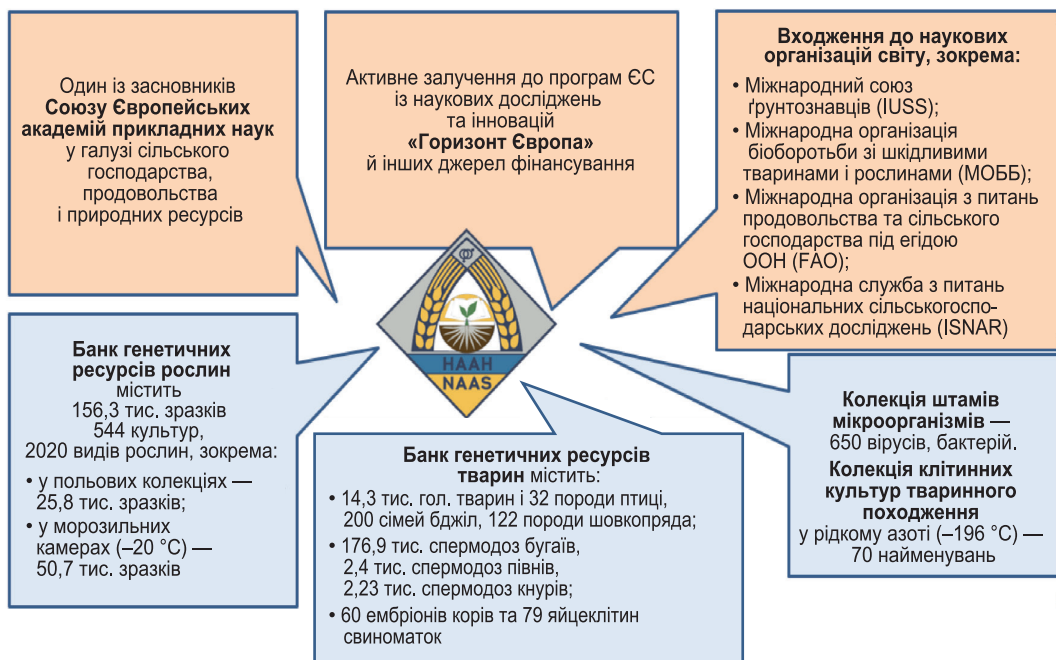

Рис. 4. Напрями міжнародного співробітництва НААН

потребує серйозної підтримки. Загалом це не лише загроза продовольчій безпеці держави, а й, без перебільшення, велика ймовірність виникнення неконтрольованих негативних соціальних процесів, зумовлених нестачею продуктів харчування. Саме тому прикладні аспекти аграрної науки мають бути домінантними.

З огляду на державні пріоритети розвитку науки, техніки й інноваційної діяльності (рис. 5), наукові дослідження мають фокусуватися не лише на фундаментальних, а й на прикладних аспектах створення та впровадження науково-інноваційних розробок в актуальних для безпеки і розвитку держави сферах. Водночас слід законодавчо підтримувати заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури та фінансового сприяння проектам за актуальними напрямками.

Міністерство освіти і науки України запровадило у 2025 р. нову систему державної атестації наукових установ (НУ) і закладів вищої освіти (ЗВО).

Запропоновані в ній підходи до оцінювання показників діяльності установ і закладів подано на рис. 6.

Основною є кваліфікаційна оцінка, визначена автоматично програмою URIS за критеріями чисельності наукових кадрів, публікацій (кількість і рейтинг міжнародних та вітчизняних видань), кількості виконаних науковцями експертних ролей та виграних конкурсів на фінансування досліджень. Щоправда, така оцінка діяльності науки не зовсім об'єктивна, тому що не відображає значущості НУ і ЗВО в галузевих і регіональних сегментах реальної економіки.

Науковцями разом із представниками галузевих асоціацій розроблено програми розвитку відповідних галузей, зокрема садівництва, картоплярства, овочівництва, бджільництва, свинарства. Програми підтримано галузевими міністерствами, міжнародними організаціями, органами місцевої влади.

Загалом аграрна наука опинилася в дуже складному становищі. З одного

➤ **Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки**

(Закон України № 2623-III від 11 липня 2001 р., редакція від 13 січня 2024 р.)

- Фундаментальні наукові дослідження з проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства й держави.
- Прикладні дослідження у сферах національної безпеки та оборони, а також інформаційних і комунікаційних технологій, енергетики й енергоефективності, раціонального природокористування, науки про життя, нових технологій профілактики та лікування найпоширеніших захворювань, нових речовин і матеріалів

➤ **Пріоритетні напрями інноваційної діяльності**

(Закон України № 3715-VI від 8 вересня 2011 р., редакція від 13 січня 2024 р.)

- Технологічне оновлення і розвиток сфер національної безпеки та оборони, енергетичної, транспортної, медичної, інформаційно-комунікаційних галузей, агропромислового комплексу, виробництва матеріалів.
- Державна підтримка заходів щодо розвитку інноваційної інфраструктури (наукових і технологічних парків, технополісів, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, кластерів, центрів трансферу технологій венчурних фондів тощо) та фінансування проектів пріоритетних напрямів

Рис. 5. Державні пріоритети розвитку науки, техніки, інноваційної діяльності

боку, обмежене державне фінансування призначається за абстрактними показниками, а не з урахуванням потреб відповідних галузей; скорочення земельно-майнової бази зменшує можливості науки щодо проведення досліджень і випробувань наукових розробок, необхідних аграрному виробництву й продовольчому ринку; ліквідація міністерства аграрної політики та продовольства послаблює позиції аграрної галузі, заважає координації взаємодії науки і бізнесу за підтримки держави та міжнародних місій мобілізувати спільний потенціал щодо

відновлення й розвитку агропромислового комплексу України. З іншого боку, вітчизняні науковці намагаються перебувати на передовій агропродовольчого фронту, забезпечувати реалізацію стратегічних завдань розвитку сільського господарства та сільських територій завдяки збереженню й ефективному використанню науково-виробничого потенціалу, спрямуванню наукових досліджень, що фінансуються з держбюджету, на стабілізацію та відродження аграрної галузі й агрорегіонів в умовах глобальних викликів, спричинених

<p>Класифікаційна оцінка</p>	<p>➤ Визначається автоматично в програмі URIS на підставі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінювання кадрового потенціалу; • вимірювання результатів наукової діяльності; • фінансових показників діяльності 	<p>➤ Головні критерії</p> <ul style="list-style-type: none"> • чисельність (наукові кадри); • публікації (квартелі); • експертні ролі; • витрати на науку (конкурсні історії)
<p>Експертна оцінка</p>	<p>➤ Визначається експертизами на підставі оцінювання впливів досліджень на розвиток науки, обороноздатність, економіку, суспільство тощо</p>	<p>➤ Опис обсягом до 5000 знаків не дає можливості оцінити вплив НУ або ЗВО на розвиток галузі, регіону</p>
<p>Атестаційна оцінка</p>	<p>➤ Свідчить про науковий і науково-технічний рівень НУ/ЗВО за науковим (науково-технічним) потенціалом, досягненнями за попередні роки</p>	<p>➤ Кількість балів визначає категорію НУ/ЗВО: А, Б, В</p>

Рис. 6. Державна атестація науки

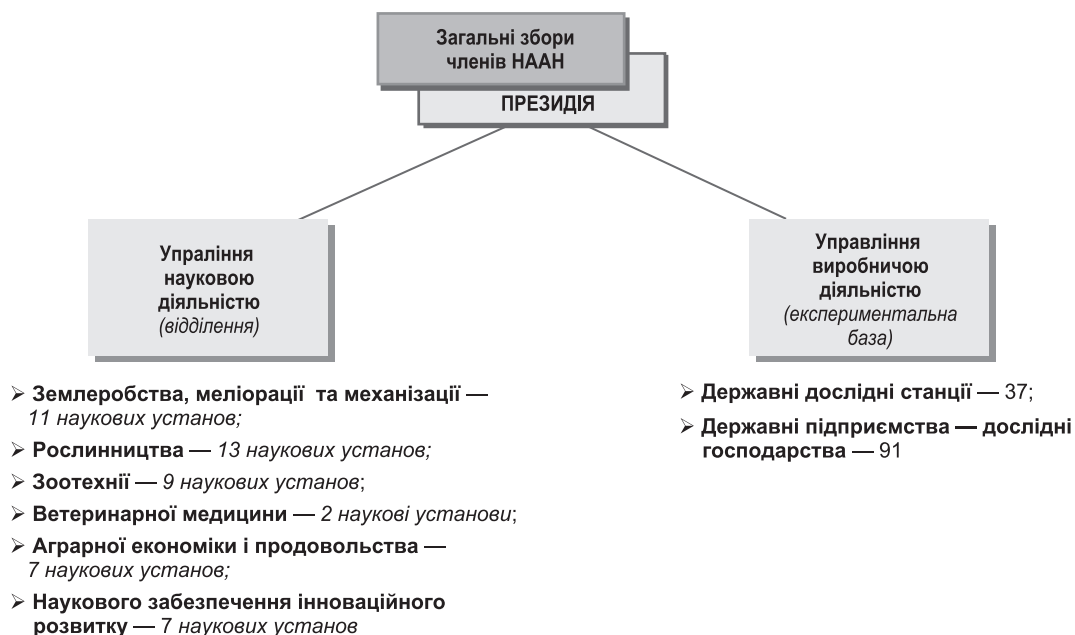

Рис. 7. Діюча система НААН

війною, розв'язанню проблем міжнародної інтеграції та нарощуванню експортно-імпортного потенціалу в агропродовольчій сфері.

Система академічної аграрної науки, підходи до формування й виконання державних та міжнародних програм досліджень потребують удосконалення. Необхідне формування нової стратегії розвитку аграрної науки в сучасних умовах, яка б передбачала:

- адаптацію наукових центрів до глобальних викликів в агропродовольчій сфері, галузевих і регіональних потреб АПК, оптимізацію структури НААН, відновлення науково-виробничого потенціалу, втраченого внаслідок ведення воєнних дій;

- концентрацію програм наукових досліджень на пріоритетних напрямках розвитку АПК, створення науково-інноваційних розробок, що відповідають потребам аграрних виробників і ринку;

- інтеграцію аграрної науки і бізнесу на платформі державно-приватного партнерства, створення ринково орієнтованої

інфраструктури з реалізації спільних інноваційно-інвестиційних проєктів.

Основний акцент треба зробити на формуванні збалансованої державно-приватної моделі науково-інноваційного розвитку.

Слід зазначити, що діюча структура НААН (рис. 7) не відповідає вимогам ринкової інтеграції, оскільки:

- управління науковою діяльністю покладено на відділення, які не мають управлінських функцій, не розпоряджаються коштами і не впливають на кадрову політику;

- відділ наукового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку експериментальної бази фактично виконує функції інструменту прямого адміністрування дослідних станцій і господарств.

Розмежування наукових установ і експериментально-виробничої бази стало підставою для вилучення державних підприємств зі складу НААН, спровокувало численні правопорушення у використанні земельно-майнового комплексу, що належить до відання НААН.

Рис. 8. Пріоритетні напрями трансформації аграрної науки

Зважаючи на все сказане, слід зробити висновок про необхідність реформування НААН шляхом:

- модернізації академічної системи управління, підвищення програмно-цільової автономії головних наукових центрів, раціонального використання коштів;
- структурної перебудови державних установ та їх експериментальної бази з урахуванням державних пріоритетів і наукового потенціалу;
- спрямування програм наукових досліджень і розробок на розв'язання актуальних проблем розвитку агропромислового комплексу та продовольчої сфери, захист вітчизняного ринку від неконтрольованих технологічних експансій і лобістських рішень.

Додатковий ресурс для власного розвитку та виконання важливої функції забезпечення високотехнологічного розвитку АПК аграрна наука може отримати завдяки тісній співпраці

з аграрним бізнесом. Пріоритетними є напрями трансформації аграрної науки на базі НААН (рис. 8):

- координація фундаментальних досліджень національними центрами у тісній співпраці із закладами освіти, установами відомчої науки, міжнародними дослідними центрами;
- регулювання прикладних розробок міжрегіональними науковими центрами спільно з виробничими формуваннями і територіальними громадами в окремих агрокліматичних зонах України, сегментах переробної промисловості та продовольства;
- створення на платформі державно-приватного партнерства аграрної науки і бізнесу трансферно-технологічної інфраструктури, що забезпечує замовлення, розроблення, впровадження вітчизняних іноваційних агротехнологій, науково-дорадчий супровід вирощування, перероблення й реалізації конкурентоспроможної іноваційної

продукції на внутрішньому та зовнішньому агропродовольчих ринках на бізнес-засадах.

Визначені фундаментальні наукові установи мають виконувати стратегічні завдання в аграрному секторі, перебувати на 100%-му утриманні держави, координувати наукову й експертну діяльність у відповідному напрямі (інститути ґрунтознавства та агрохімії, водних проблем і меліорації, ветеринарної медицини, аграрної економіки тощо).

Установи галузевого спрямування, зокрема селекції зернових та олійних культур, садівництва, овочівництва, картоплярства, свинарства, мікробіології, можуть отримати науково й економічно обґрунтоване фінансування від держави (50%) і від приватного капіталу (50%), що забезпечить :

- створення конкурентнішої селекційно-технологічної продукції;
- посилення технологічної бази і маркетингової мережі із запровадження наукових інновацій у виробництво.

Регіональні установи можуть отримувати державні замовлення в обсязі до 20% та зосереджуватися на виконанні коштом приватних партнерів в обсязі 80%.

Ураховуючи досвід європейських країн, які в 1990–2010 рр. успішно пройшли трансформацію за ринковими моделями, необхідно відрегулювати на законодавчому рівні механізми корпоратизації, акціонування та приватизації галузевих і регіональних установ за участі науки та приватного капіталу зі збереженням наукового профілю і спеціалізованої виробничо-технологічної бази.

Для запровадження платформи розвитку аграрної науки на засадах державно-приватного партнерства необхідно реалізувати такі заходи:

- затвердити концепцію і розробити стратегію інноваційного розвитку НААН, презентувати її на державному й міжнародному рівнях;
- провести модернізацію структури організації та управління НААН, посилити інтеграцію з профільними науковими, освітянськими, міжнародними центрами;
- забезпечити підвищення інноваційного потенціалу наукових розробок, їх затребуваність виробництвом і конкурентоспроможність на ринку;
- створити інноваційну інфраструктуру аграрної науки на платформі державно-приватного партнерства;
- перейти на схему впровадження наукових інновацій на основі кластерних проєктів науки і бізнесу за актуальними напрямками високотехнологічного розвитку АПК.

Орієнтирами розвитку аграрної науки є:

- інтеграція в бізнес-середовище, отримання довгострокових замовлень на затребувану ринком науково-технічну продукцію;
- збільшення обсягів фінансування з недержавних фондів завдяки участі в інноваційно-інвестиційних проєктах, що реалізуються спільно з бізнесом;
- посилення конкурентоспроможності наукових розробок із використанням створеної на науковій базі НААН підприємницької інноваційної інфраструктури, збільшення надходжень від реалізації інноваційної продукції.

Висновки

Агропромисловий комплекс у важких умовах воєнної економіки утримує позиції, продовжуючи виконувати функцію забезпечення продовольчої безпеки України. Однак брак перехідних ресурсів, послаблення важелів державної

підтримки аграріїв, обмежені можливості міжнародної допомоги окремим категоріям агровиробників впливають на трансформації, що відбуваються в аграрній сфері. Необхідні нові форми організації виробництва, перебудови

ринкових відносин, засобів підвищення ефективності. Аграрна наука перебуває в епіцентрі зазначених процесів. Науковцями НААН в умовах скорочення фінансування, втрати значної частини людських і матеріальних ресурсів здійснюється робота із забезпечення агровиробників насінням, садивним матеріалом, іншими ресурсами, а також технологічними засобами, науково-дорадчими послугами.

Важливими для аграрної науки є питання збереження науково-виробничої бази, обсягів фінансування пріоритетних напрямів фундаментальних і прикладних досліджень, забезпечення захисту аграрного ринку від неякісних селекційно-технологічних експансій і фальсифікованої продукції. Можливості держави з підтримки науки наразі досить обмежені. Тому в НААН розробляються заходи щодо переходу аграрної науки до співробітництва з бізнесом на засадах державно-приватного партнерства. Одним із проривних напрямів у цій сфері є біоекономічна модель просування наукових інновацій в агровиробництво у форматі кластерних проєктів.

Низку позитивних результатів забезпечить упровадження платформи

розвитку аграрної науки на засадах державно-приватного партнерства.

- **Наука:** зміцнить дослідно-експериментальну базу, залучить додаткове фінансування на дослідження і розробки, підвищить ефективність упровадження науково-інноваційної продукції; розширить комплекс інтегрованих зв'язків із високотехнологічним агробізнесом задля реалізації спільних проєктів з актуальних напрямів розвитку агропродовольчої сфери.

- **Бізнес:** отримає доступ до проєктів із виробництва наукомісткої продукції, яким надається підтримка держави, на основі ефективного використання наукових інновацій; розширить асортимент і ринки збуту продукції завдяки запровадженню кластерних моделей виробництва на засадах партнерства науки і бізнесу, залучення інвестицій.

- **Держава:** сприятиме відродженню і розвитку критичних високотехнологічних агросекторів завдяки ефективному поєднанню й використанню потенціалу науки та бізнесу, створенню умов для фінансової підтримки актуальних досліджень і трансферу проривних інновацій в агровиробництво.

Hrynyk I.¹, Volodin S.²

¹National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, 9 Mykhaylo Omelyanovycha-Pavlenko Str., Kyiv, 01010, Ukraine; ²LLC «Institute of Innovative Bioeconomics», 96 Holosiivskiy Ave., Kyiv, 03040, Ukraine; e-mail: ¹prezid@naas.gov.ua, ²iipuaan@ukr.net; ORCID: ¹0000-0002-3652-8152, ²0000-0001-5930-0225

Ukrainian agrarian science: challenges and priorities

Goal. To analyze the state and justify the prospects for the development of agrarian science to increase the scientific and innovative potential for the implementation of the strategic tasks of the agro-industrial complex in terms of ensuring food security of the state and increasing the export of agricultural products.

Methods. They used general scientific and abstract methods for constructing scientific innovation models, as well as system analysis of statistical data. **Results.** The state and problems of scientific support of the high-tech agri-food sphere related to the restoration and innovative development, the potential and ways of improving the structure of the state agrarian science, and the formation of a platform for its development on the basis of state-private partnership are analyzed. The necessity of creating an entrepreneurial innovation infrastructure on the basis of agrarian science is proven. **Conclusions.** The necessity of development of the concept and strategy of innovative development of NAAS, their presentation at the state and international levels, modernization of the structure of the

organization and management of NAAS, and strengthening integration with specialized scientific, educational, and international centers is substantiated. It is necessary to ensure an increase in the innovative potential of scientific developments, their demand in production and competitiveness in the market, to create an innovative infrastructure of agrarian science on the platform of state-owned private partnership. The updated state-private system for the creation

and sale of competitive scientific and innovative products in the agri-food sector will allow NAAS to adapt to the current problems of agricultural production development, and provide scientific support for food security of the state.

Key words: *development strategy, high-tech agricultural production, state-private partnership, modernization, scientific innovation system.*

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202601-01>

Бібліографія

1. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Розпорядження Кабінету міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>
2. Гєсць В. Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 2024. 67(11(756)). С. 3–28. doi:10.15407/economyukr.2024.11.003
3. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні. *Економіка АПК*. 2011. № 5. С. 3–16.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.
5. Гадзало Я., Лузан Ю. Підвищення ролі аграрної науки на етапі євроінтеграції. *Вісник аграрної науки*. 2023. № 12. С. 5–16.
6. Кононенко Л. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан та напрями оптимізації. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 79–82. doi: 10.32782/2224-6282/182-11
7. Дерій Ж.В., Галицький О.М. Стратегія удосконалення інноваційно-інвестиційної державної політики щодо розвитку аграрного виробництва в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Т. 2. № 4. С. 6–16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujae_2017_2_4_3
8. Hrosul V., Kruhlova O., Mkrtychyan T. et al. Enterprise integration and formation of cluster structures in the field of food sector. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2021. 7(2). P. 119–140. doi: 10.51599/are.2021.07.02.07
9. Халізів Д.В. Розвиток аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1. № 79 (2023). С. 286–290. doi: 10.24144/2307-3322.2023.79.1.48
10. Тітов Д., Олексієнко В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. 63. doi: 10.32782/2524-0072/2024-63-125
11. Коваленко Ю., Гримак Є. Перспективи фінансування інноваційного розвитку аграрних підприємств України у післявоєнний період. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. 1(41). С. 301–312. doi: 10.25140/2411-5215-2025-1(41)-301-312
12. Мамчур В., Студінська Г. Інноваційний розвиток аграрної сфери в умовах реалізації національної системи стійкості. *Економіка та суспільство*. 2023. 56. С. 1–9. doi: 10.32782/2524-0072/2023-56-144
13. Бреус С., Дудник О. Роль та значення інновацій у формуванні стратегій розвитку підприємств агропромислового комплексу України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 1–7. doi: 10.32782/2524-0072/2023-50-68
14. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Інноваційний шлях розвитку АПК і національної економіки в Україні: публічно-управлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 21. С. 175–179. doi: 10.32702/2306-6814.2024.21.175
15. Концепція розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 роки. 68 с. https://www.biochemistry.org.ua/images/nanu_kpHANУкраїни2014-2023.pdf

16. *Нагорічна О.С., Коновалов Ю.О.* Законодавче забезпечення процесу державного регулювання наукової діяльності. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2014. № 5. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=724>
17. *Колєватова А.В.* Проблеми розвитку наукової та інноваційної діяльності в Україні, основні шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Т. 23. № 1. С. 130–134. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/29.pdf
18. *Мельник Л.Ю.* Парадигмальне моделювання дослідження формування економіки знань в інформаційному суспільстві. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 269–279. doi: 10.21272/mmi.2017.2-25
19. *Писаренко Т.В., Куранда Т.К., Кваша Т.К.* Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка. Київ: УкрІНТЕІ, 2021. 39 с. <http://www.uinteі.kiev.ua/page/stan-naukovo-innovatsiynoyi-diyalnosti-v-ukrayini-u-2020-roci>
20. *Артикуца Н.В.* Інноваційний потенціал розвитку вищої юридичної освіти в Україні [препринт]. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Київ: НУКМА, 2008. С. 17–23. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/13840a1f-0636-4a68-87e8-316868e25dd5/content>
21. *Волкова Н.В.* Освітній потенціал у контексті інноваційного розвитку регіону. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки*. 2008. Т. 19. № 1. С. 45–49. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1721>
22. *Кучерява Ю.В.* Роль післядипломної педагогічної освіти у розвитку інноваційного потенціалу педагога. *Електрон. наук. фах. вид. «Теорія та методика управління освітою»*. 2011. № 7. С. 1–10. http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/7.pdf
23. *Харченко Г.А., Харченко В.В., Гозуля О.П.* Концептуальні аспекти співпраці університетів та бізнесу. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2022. Т. 13. № 1. С. 75–82. doi: 10.31548/bioeconomy13(1).2022.67-73
24. *Шебанін В.С.* Освіта та наука як рушійні фактори інноваційного розвитку аграрної сфери України. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 94–98. https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/737/1/10_03_20.pdf
25. *Витвицька О.Д., Демешкант Н.А.* Особливості інноваційного розвитку економіки і завдання аграрної науки та освіти. *Агросвіт*. 2015. № 9. С. 3–7. <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=1868>
26. *Чорній Г., Худолій Л., Ларіна Я., Міщенко І.* Класифікація методів дослідження на рівні суб'єктів агробізнесу. *Економіка АПК*. 2015. Т. 22. № 12. С. 12–18. <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-22-12-2015/klasifikatsiya-metodiv-naukovovikh-doslidzhen-na-rivni-sub-yektiv-agrobiznesu>
27. *Про реформування аграрної науки на інноваційній основі. Економіка АПК*. 2015. Т. 22, № 12. С. 5–12. <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-22-12-2015/pro-reformuvannya-agranoyi-nauki-na-innovatsiyniy-osnovi>
28. *Саблук П.* Наукове обґрунтування інноваційного розвитку в аграрному секторі. *Економіка АПК*. 2021. Т. 28. № 6. С. 16–25. doi: 10.32317/2221-1055.202106016
29. *Гриник І.* Без наукового забезпечення стратегія розвитку — провальна. <http://naas.gov.ua/newsall/newsnaan/8181/?sphrase%20id=34057730>
30. *Володін С.А.* Модель інноваційного розвитку аграрної науки на прикладі системи НААН. *Інноваційна економіка*. 2014. Т. 52. № 3. С. 5–24. https://ie.at.ua/English_3_2014/Volodin_S.A-MODEL_FOR_INNOVATIVE_DEVELOPMENT_OF_AG.pdf
31. *Володін С., Витвицька О., Кондрат О.* Інноваційна платформа аграрної сфери. *Development Service Industry Management*. 2024. 1. P. 234–241. doi: 10.31891/dsim-2024-5(34)
32. *Витвицька О., Володін С., Талавиря М.* та ін. Розвиток сільськогосподарської науки на платформі інноваційної біоекономіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. 5(58). P. 421–435. doi: 10.55643/fcaptp.5.58.2024.4445
33. *Volodin S., Zikranets M.* Innovative system of agrarian science academic platform. *Innovative activity and consulting: collective monograph*. Kyiv: Individual entrepreneur Biletskiy R.G, 2024. P. 21–51.